OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osasto
Oikeusturvapalvelut
Johtava asiantuntija Sanna Helesuo

4.10.2022

Click or tap here to enter text.

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

HE 136/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaalisesta luototuksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausunnon hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaalisesta luototuksesta annetun lain muuttamisesta. Esityksen tavoitteena on toteuttaa Sanna Marinin hallitusohjelman tavoitetta, jonka mukaan sosiaalinen luototus otetaan käyttöön koko maassa. Sosiaalisesta luototuksesta tulisi hyvinvointialueilla järjestettävä lakisääteinen tehtävä. Hyvinvointialueiden olisi järjestettävä sosiaalista luototusta sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisena kuin alueella esiintyvä tarve edellyttää. Hyvinvointialueiden tulisi määritellä sosiaalisen luoton myöntämisen perusteet ottaen huomioon, mitä sosiaalisesta luototuksesta annetussa laissa säädetään.

Esityksessä ehdotetaan, että sosiaaliseen luototukseen voitaisiin myöntää vapaakuukausia ja maksuvapautus laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä. Lisäksi sosiaalisen luoton hakijalle ja luotonsaajalle annettavasta taloudellisesta neuvonnasta ja ohjauksesta säädettäisiin nykyistä tarkemmin. Esityksessä ehdotetaan myös säännöstä sosiaalisen luototuksen luottopääoman menoihin myönnettävästä valtion avustuksesta.

Oikeusministeriö toteaa lausuntonaan seuraavaa.

Sosiaali-ja terveysministeriö on hyvin huomioinut oikeusministeriön esiin tuomat seikat valmistellessaan hallituksen esitystä.

Sosiaalisen luototuksen järjestäminen ja toimeenpano

Oikeusministeriö pitää ehdotuksen tavoitteita kannatettavina. Säätämällä sosiaalinen luototus lakisääteiseksi sosiaalipalveluksi, jonka järjestämisestä kaikkien hyvinvointialueiden tulee huolehtia, parannetaan sosiaalisen luototuksen laajempaa ja alueellisesti yhdenvertaisempaa saatavuutta.

Ehdotetun 2 §:n mukaan hyvinvointialueen olisi järjestettävä sosiaalista luototusta sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisena, kuin alueella esiintyvä tarve edellyttää. Hyvinvointialueen tulisi määritellä sosiaalisen luoton myöntämisen perusteet ottaen huomioon, mitä sosiaalisesta luototuksesta annetussa laissa säädetään. Lain 4 §:n mukaan sosiaalinen luotto voidaan myöntää perustellusta syystä henkilölle, jolla ei ole pienituloisuutensa ja vähävaraisuutensa vuoksi muulla tavoin mahdollisuutta saada kohtuuehtoista luottoa ja jolla on kyky suoriutua luoton takaisinmaksusta. Subjektiivista oikeutta sosiaaliseen luottoon ei olisi jatkossakaan.

Hallituksen esityksen mukaan alueella esiintyvä tarve määrittää hyvinvointialueen järjestämisvastuun sisällön ja laajuuden. Lain sanamuodosta ja hallituksen esityksen perusteluista ei käy ilmi, miten alueellista tarvetta arvioidaan. Hyvinvointialueet myös itse määrittelevät tarkemmin sosiaalisen luoton myöntämisen perusteet. Vaikuttaakin siltä, että hyvinvointialueet voivat varsin

Postiosoite Postadress Postal Address	Käyntiosoite Besöksadress Office	Puhelin Telefon Telephone	Faksi Fax Fax	s-posti, internet e-post, internet e-mail, internet
Oikeusministeriö PL 25 00023 Valtioneuvosto	Eteläesplanadi 10 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	09 1606 7730 +358 9 1606 7730	kirjaamo.om@gov.fi oikeusministerio.fi

vapaasti arvioida sosiaalisen luototuksen tarvetta ja siten palvelun sisältöä ja laajuutta alueellaan. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että tarpeeseen liittyvä väljä muotoilu ja hyvinvointialueille annettu valta määritellä luoton myöntämisen perusteet voivat johtaa siihen, että sosiaalisen luototuksen saatavuudessa ja luototuksen ehdoissa on jatkossakin merkittäviä alueellisia eroja. Näitä eroja voisi tasata sosiaali- ja terveysministeriössä laadittu opas yhtenäisten tulkintojen ja suositeltavien myöntämiskäytäntöjen edistämiseksi hyvinvointialueilla (jakso 9 Toimeenpano ja seuranta),

Esityksen muita yhteiskunnallisia vaikutuksia käsittelevässä jaksossa 4.2.3 todetaan, että sosiaalista luottoa voidaan myöntää henkilölle, jolla ei ole pienituloisuutensa ja vähävaraisuutensa vuoksi muulla tavoin mahdollisuutta saada kohtuuehtoista luottoa ja jolla on kyky suoriutua luoton takaisinmaksusta. Tällä täsmennyksellä vältytään luomasta perusteluissa vaikutelmaa siitä, että mahdollisuus saada markkinoilta luottoa sinänsä olisi este sosiaalisen luoton myöntämiselle. Erityisesti maksuhäiriötön hakija voi saada taloudellisista vaikeuksistaan huolimatta luottoa myös joiltakin kaupallisilta toimijoilta, mutta tällaisten luottojen korko ja kustannukset voivat kasvattaa ylivelkaantumisriskiä.

Sosiaalisen luoton myöntäminen

Hakijan takaisinmaksukykyä arvioitaessa on tärkeä huomioida myös hakijan talouteen vaikuttavat perhesuhteet jo voimassa olevassa laissa mainittujen seikkojen lisäksi (lain 5 § 1 momentin 1 kohta). Perusteluissa on selkeyssyistä tarkennettu, miksi perhesuhteiden mainitsemista erikseen pidetään tarpeellisena ja kuinka perhesuhteiden tyypillisesti arvioidaan vaikuttavan hakijan takaisinmaksukykyyn. Hakijan taloudellisen kokonaistilanteen kartoitus mahdollistaa kestävän luoton takaisinmaksun.

Vapaakuukaudet ja maksuvapautus

Esitys sisältää uudet säännökset (7 a ja 7 b §), joiden nojalla sosiaalisen luoton maksuun voitaisiin myöntää vapaakuukausia ja maksuvapautuksia. Näiden uudistusten tavoitteena on ehkäistä ylivelkaantumista. Tavoite ylivelkaantumisen ehkäisemisestä mahdollistamalla tarvittavat joustot luoton maksuun on kannatettava.

Ehdotetussa 7 a §:ssä säädettäisiin luoton takaisinmaksuun myönnettävistä vapaakuukausista. Pykälän tarkoituksena vaikuttaa olevan mahdollistaa vapaakuukauden myöntäminen hyvinkin erilaisista syistä, jos sen arvellaan pitkällä aikavälillä edistävän velallisen taloudellisen tilanteen helpottumista. Pykälän rakennetta on selkeytetty muuttamalla 1 momentin ensimmäinen virke siten, että siinä todettaisiin vapaakuukausia voitavan velallisen hakemuksesta myöntää takaisinmaksukyvyn tilapäisesti heikennyttyä erityisestä syystä, jos vapaakuukauden myöntämisen arvioidaan pitkällä aikavälillä edistävän velallisen maksukyvyn säilyttämistä itsenäistä suoriutumista. Perusteluista on löydettävissä esimerkit tilanteista, joissa takaisinmaksukyky saattaa heiketä.

Ehdotetussa 7 b:ssä säädettäisiin edellytyksistä, joiden nojalla velalliselle voidaan myöntää maksuvapautus sosiaalisen luoton ja sille kertyneiden korkojen maksamisesta osittain tai kokonaan. Ehdotetun 7 b §:n sanamuoto on täsmennetty siten, että maksuvapautus voidaan myöntää luotonsaajan hakemuksesta.

Taloudellinen neuvonta ja ohjaus

Esityksessä ehdotetaan tarkennettavaksi lain 9 §:ssä säädettyä velvoitetta antaa sosiaalisen luoton hakijalle ja luotonsaajalle taloudellista neuvontaa ja ohjausta. Lainkohdassa säädettäisiin luoton hakijan ja luotonsaajan oikeudesta keskustella henkilökohtaisesti sosiaalihuollon ammattihenkilön kanssa. Lisäksi määriteltäisiin, missä tilanteissa taloudellista neuvontaa ja ohjausta olisi vähintäänkin järjestettävä. Ehdotetut tarkennukset tukevat tavoitetta taloudellisen syrjäytymisen ja ylivelkaantumisen ehkäisemisestä sekä itsenäisen suoriutumisen edistämisestä.

Neuvonnan ja ohjauksen toteutumisen varmistamiseksi on huolehdittava, esimerkiksi koulutusta järjestämällä, että neuvontaa ja ohjausta antavalla henkilöstöllä on riittävä asiantuntemus ja osaaminen talous- ja velka-asioista. Henkilöstön tulisi tuntea sosiaalisen luototuksen lisäksi myös muut mahdollisuudet rahoituksen järjestämiseen tai velkojen järjestelemiseen, jotta asiakkaalla olisi saamansa neuvonnan avulla mahdollisuudet päätyä hänen kannaltaan sopivimpaan ratkaisuun. On myös huomattava, ettei velkatilanteen järjestely lainalla useinkaan ole kestävä ratkaisu, jos kulutustottumukset jatkuvat ennallaan, eikä henkilö saa opastusta taloudenhallintaan. Sosiaalisen luoton vaikuttavuutta edistää se, että asiakas saa talousneuvontaa aina sosiaalista luoton myöntämisen yhteydessä ja takaisinmaksuajan kuluessa.

Taloudelliset vaikutukset

Esityksen mukaan hyvinvointialueiden tulisi varata talousarviossa riittäväksi arvioimansa määrä varoja sosiaaliseen luototukseen ja harkita toiminnan laajuus paikallisten tarpeiden perusteella. Esityksessä todetaan, että talousarviossa 2023 on tarkoitus esittää, että hyvinvointialueiden ja HUS yhtymän sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen rahoitusmomentille 28.29.31 varattaisiin 600 000 euroa. Lisäksi valtion talouden vuoden 2022 neljännessä lisätalousarviossa on tarkoitus esittää, että määrärahamomentilta ”33.60.39 Palvelurakenteen kehittäminen” käytettäisiin vuodelta 2022 siirtyvää määrärahaa 9,5 miljoonaa euroa vuonna 2023 valtionavustukseen sosiaalisen luototuksen käynnistämiseksi hyvinvointialueilla.

Hyvinvointialueilla lähtötilanne sosiaalisen luototuksen palvelun järjestämiseen vaihtelee paljon. Osalla alueista henkilöstö siirtyy suoraan vanhoina työntekijöinä, ja myös järjestelmät ovat valmiina. Esityksessä arvioidaan, että suurin osa hyvinvointialueista tarvinnee kuitenkin näissäkin tapauksissa henkilöstön kehittämistä ja koulutustoimia, koska sosiaalisen luototuksen toiminnot laajenevat yhdestä tai muutamasta kunnasta koko hyvinvointialueen kattavaksi. Osalla alueista toiminta on käynnistettävä nollapisteestä eli henkilöstöä ja tarvittavia tietojärjestelmiä ei ole valmiina. Sosiaalisesta luototuksesta tehdyn selvityksen perusteella tarvittaviksi henkilöstöresursseiksi asiakastyöhön on arvioitu keskimäärin noin neljä henkilötyövuotta ja hallinnollis-tekniseen työhön, johtamiseen ja kehittämiseen noin 2,5 henkilötyövuotta hyvinvointialuetta kohden. Hallituksen esityksessä on sosiaalisen luototuksen toimeenpanoon arvioitu tarvittavan vuosittain lisäystä 0,5 henkilötyövuotta jokaista 21 hyvinvointialuetta kohti laskelman sisältäessä myös vähäisiä hallinnollisia kuluja.

Oikeusministeriö korostaa tarvetta varmistaa riittävät henkilöstöresurssit ja osaaminen hyvinvointialueilla, jotta sosiaalista luototusta ja siihen liittyvää neuvontaa ja ohjausta pystytään toteuttamaan tehokkaasti ja tavoitellussa laajuudessa koko maassa.